

BELGISCHE SENAAAT

ZITTING 1997-1998

22 APRIL 1998

Wetsvoorstel ter bevordering van gelijke kansen voor vrouwen en mannen bij verkiezingen

(Ingediend door mevrouw Dua c.s.)

TOELICHTING

Vanaf 1921 kregen vrouwen in België het recht om verkozen te worden in het parlement, de provincie- en gemeenteraden, maar het duurde tot 1948 vooraleer vrouwen het algemeen stemrecht verkregen.

Naar aanleiding van de 50e verjaardag van de invoering van dit algemeen stemrecht staat de discussie over de vertegenwoordiging van vrouwen in de politiek terug volop in de actualiteit. Niemand betwist nog de rechtmatigheid van het streven naar een grotere vertegenwoordiging van vrouwen op alle politieke niveaus.

Dit streven is legitiem om louter democratische redenen: het gaat immers niet op dat de ene helft van de bevolking alleen vanwege het geslacht, in mindere mate zou deelnemen aan de politieke besluitvorming.

Vooraleer de paritaire democratie bereikt wordt, moet echter nog een lange weg afgelegd worden: de vrouwelijke vertegenwoordiging in de diverse parlementaire vergaderingen is nog altijd ondermaats en de evolutie verloopt aan een zeer traag tempo. In de Senaat zijn de vrouwen momenteel het best vertegenwoordigd met 17 op een totaal van 72, dit is 23,6%. In de Kamer daarentegen zijn er slechts 17 vrouwelijke volksvertegenwoordigers op een totaal van 150, dit is 11,3%.

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION DE 1997-1998

22 AVRIL 1998

Proposition de loi favorisant l'égalité des chances entre les femmes et les hommes lors des élections

(Déposée par Mme Dua et consorts)

DÉVELOPPEMENTS

Dès 1921, les femmes ont acquis en Belgique le droit de se faire élire au parlement, aux conseils provinciaux et aux conseils communaux, même s'il a fallu qu'elles attendent jusqu'en 1948 avant de bénéficier du suffrage universel.

À l'occasion du cinquantième anniversaire de l'instauration de ce suffrage universel, le débat sur la représentation des femmes en politique se trouve à nouveau sous les feux de l'actualité. Personne ne met plus en doute aujourd'hui la légitimité du combat que mènent les femmes pour obtenir une meilleure représentation à tous les niveaux politiques.

Ce combat est légitime pour des raisons purement démocratiques: il est en effet inconcevable qu'une moitié de la population participe dans une moindre mesure au processus de décisions politiques pour une simple raison de sexe.

Le chemin menant à une démocratie paritaire reste néanmoins long: les femmes restent sous-représentées dans les diverses assemblées parlementaires et cette situation évolue très lentement. C'est au Sénat que la représentation des femmes est aujourd'hui la plus élevée avec 17 unités sur un total de 72, soit 23,6%. À la Chambre, par contre, il n'y a que 17 députées sur un total de 150, soit 11,3%.

In de regionale parlementen is de situatie niet beter: het Vlaams Parlement heeft 22 vrouwelijke parlementsleden op een totaal van 124, dit is 17,7%, het Waals Parlement heeft maar 7 vrouwelijke parlementsleden op een totaal van 75, dit is 9,3%, de Brusselse Hoofdstedelijke Raad telt 22 vrouwelijke verkozenen op een totaal van 75, dit is 29,3% en de Raad van de Duitstalige Gemeenschap heeft 5 vrouwelijke leden op een totaal van 25, dit is 20%.

We staan dus nog ver verwijderd van een gelijke vertegenwoordiging.

Nochtans wil ook de bevolking blijkbaar meer vrouwelijke verkozenen vermits de vrouwelijke kandidaten opvallend veel voorkeurstemmen aantrekken, ondanks hun veelal bescheiden campagne in vergelijking met die van hun mannelijke collega's.

Normalerwijze behoort het tot de verantwoordelijkheid van de partijen om te zorgen voor een meer evenwichtige vertegenwoordiging van mannelijke en vrouwelijke verkozenen, maar de praktijk leert dat een dergelijke evolutie niet «spontaan» en in ieder geval al te langzaam gebeurt.

In landen waar er momenteel een grote vertegenwoordiging van vrouwen in de politiek werd bereikt (onder meer de Scandinavische landen), gebeurde dit via het invoeren van een quota-regeling.

De voorgestelde wetswijziging moet dan ook gezien worden als een overgangsregeling die kan verdwijnen op het moment dat er in België een politieke cultuur ontstaat, waarbij een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen als evident wordt beschouwd.

Met de wet van 24 mei 1994 werd een eerste stap gezet naar meer vrouwelijke verkozenen. Door deze wet worden quota's voor verkiezingslijsten ingevoerd waarbij wordt bepaald dat vanaf de verkiezingen van 1999 het aantal kandidaten van hetzelfde geslacht niet meer mag bedragen dan twee derde van het totaal, verkregen door de som van het aantal bij de verkiezing te begeven zetels en het maximaal aantal toegelaten kandidaat-opvolgers.

In tegenstelling tot de oorspronkelijke versie wordt in deze wet echter geen onderscheid gemaakt tussen verkiesbare en niet-verkiesbare plaatsen. Dit betekent dat het theoretisch mogelijk is dat alle partijen lijsten indienen die beantwoorden aan de gestelde vereisten, met name 1/3 vrouwelijke kandidaten, zonder dat één enkele vrouw verkozen wordt doordat alle vrouwelijke kandidaten onderaan de lijst staan. Het is immers niet voldoende een bepaald aantal vrouwen op een lijst op te nemen. Zij moeten ook verkiesbare plaatsen krijgen. Vandaar dat er bijkomende garanties nodig zijn.

Aux parlements régionaux, la situation n'est guère meilleure: il y a 22 députées au Parlement flamand sur un total de 124, ce qui représente 17,7%; il y en a 7 sur un total de 75 au Parlement wallon, soit 9,3%; il y en a 22 sur un total de 75 au Conseil de la Région de Bruxelles-Capitale, soit 29,3%, et enfin 5 sur un total de 25 au Conseil de la Communauté germanophone, soit 20%.

Une représentation paritaire n'est par conséquent pas encore pour demain.

Cependant, la population souhaite manifestement aussi qu'il y ait davantage d'élues, puisque les candidates récoltent un nombre particulièrement élevé de voix de préférence en dépit de campagnes électorales souvent plus discrètes que celles de leurs collègues masculins.

Normalement, il est de la responsabilité des partis de veiller à ce qu'il y ait une représentation plus équilibrée entre élus masculins et féminins, mais en pratique, une telle évolution n'est pas «spontanée» et est en tout cas trop lente.

Dans les pays où la représentation des femmes en politique est aujourd'hui importante (entre autres les pays scandinaves), c'est grâce à l'instauration d'un système de quotas.

Il faut donc voir la présente proposition de loi comme une réglementation transitoire susceptible de disparaître au moment où sera consacrée une culture politique qui considérera comme évidente une représentation équilibrée des hommes et des femmes.

La loi du 24 mai 1994 fut un premier pas vers davantage d'élus féminins. Cette loi introduit des quotas pour les listes électorales tout en précisant que dès les élections de 1999, le nombre de candidats d'un même sexe ne pourra excéder une quotité de deux tiers du total constitué par la somme des sièges à pourvoir pour l'élection et du nombre maximum autorisé de candidats suppléants.

Contrairement à sa version initiale, cette loi ne fait cependant plus la distinction entre places éligibles et non éligibles. Cela signifie qu'en théorie, tous les partis ont la possibilité de déposer des listes qui répondent aux exigences posées, notamment à l'obligation de prévoir un tiers de candidates féminines, sans qu'une seule soit élue pour la bonne et simple raison qu'elle figuraient toutes au bas de la liste. En effet, il ne suffit pas de faire figurer un certain nombre de femmes sur une liste. Elles doivent aussi occuper des places éligibles; voilà pourquoi des garanties supplémentaires s'imposent.

Dit wetsvoorstel wil ertoe bijdragen een grotere aanwezigheid van vrouwen in de parlementen te verzekeren, door vast te leggen dat de eerste twee plaatsen van zowel de kandidaten als de opvolgers moeten ingenomen worden door personen van een verschillend geslacht.

Deze regeling wordt ingevoerd voor de lijsten bij gemeenteraadsverkiezingen, bij provincieraadsverkiezingen, bij Europese verkiezingen, bij nationale verkiezingen (Kamer, Senaat, Vlaams Parlement, Waals Parlement, Brusselse Hoofdstedelijke Raad, Raad van de Duitstalige Gemeenschap).

Een gelijkaardig wetsvoorstel werd in 1991 reeds ingediend door mevrouw Magda Aelvoet, maar werd toen vervangen door de wet Smet-Tobback waarin een algemeen quotum werd ingevoerd. Dit wetsvoorstel verstrengt de wet van 1994 door naast een quotum ook de verplichting in te voeren dat één van de eerste twee plaatsen moet ingenomen worden door een vrouwelijke kandidaat.

Zelfs wanneer men uitgaat van het zeer pessimistisch scenario dat de partijen deze eis minimaal zouden invullen wat de verkiesbare plaatsen betreft en dus enkel op de tweede plaats een vrouwelijke kandidaat zouden plaatsen, geeft dit toch een enorme toename van het aantal vrouwelijke verkozenen.

Toegepast op de kiesresultaten van 25 mei 1995 zou dit de volgende resultaten opleveren: een totaal van 36 vrouwen op 129 verkozenen, dit is 29% in de Kamer en een totaal van 32 vrouwen op 116 rechtstreeks verkozenen dit is 27,5% in het Vlaams Parlement.

Een vergelijkbaar resultaat mag verwacht worden voor de gemeenteraden en provincieraden.

Het is evident dat gezien de discussies over vrouwenparticipatie in de politiek, dit een minimaal scenario betreft en dat het aantal vrouwen nog groter zal zijn dan hier berekend vermits ook op andere dan de tweede plaats vrouwelijke kandidaten kunnen voorkomen.

Het is de bedoeling dat dit wetsvoorstel een verdere stap wordt in het streven naar een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in de politieke organen en dat op termijn de lijsten zo samengesteld zijn dat paritaire democratie een evidentie is waardoor positieve acties overbodig worden.

Vera DUA.

*
* *

La présente proposition de loi vise à assurer aux femmes une meilleure représentation dans les assemblées parlementaires en précisant que les deux premières places tant de la liste des candidats effectifs que de celle des suppléants doivent être occupées par des personnes de sexe différent.

Ce système est applicable aux listes électorales des conseils communaux, à celles des conseils provinciaux, aux listes électorales européennes, aux listes électorales nationales (Chambre, Sénat, Parlement flamand, Parlement wallon, Conseil de la Région de Bruxelles-Capitale, Conseil de la Communauté germanophone).

Une proposition de loi similaire avait déjà été déposée en 1991 par Mme Magda Aelvoet, mais elle fut à l'époque supplantée par la loi Smet-Tobback, laquelle a introduit un quota général. La présente proposition de loi durcit la loi de 1994 en prévoyant, outre un quota, l'obligation de réserver une des deux premières places à une candidate.

Même dans l'hypothèse très pessimiste où cette exigence ne serait respectée que de manière minimaliste par les partis, c'est-à-dire en ne plaçant une candidate qu'à la deuxième place, il s'ensuivra néanmoins une progression considérable du nombre d'élus féminins.

En appliquant cette formule aux résultats électoraux du 25 mai 1995, l'on obtiendrait les chiffres suivants: un total de 36 femmes sur 129 élus, soit 29% à la Chambre et un total de 32 femmes sur 116 élus directs, soit 27,5% au Parlement flamand.

L'on peut escompter un résultat semblable pour les conseils communaux et les conseils provinciaux.

Il est évident, eu égard aux discussions sur la participation des femmes à la vie politique, qu'il s'agit là d'un scénario minimaliste et que le nombre de femmes sera supérieur à celui obtenu grâce au calcul précité, étant donné que d'autres candidates pourraient figurer à une autre place que la deuxième.

L'objectif de la présente proposition de loi est de promouvoir plus avant l'égalité de la représentation des hommes et des femmes dans les organes politiques, afin qu'à terme, la composition des listes consacre la démocratie paritaire et rende les actions positives superflues.

*
* *

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid zoals bedoeld in artikel 77 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 23, § 2 van de gemeentekieswet gecoördineerd op 4 augustus 1932, gewijzigd door de wet van 10 april 1995, wordt tussen het derde en het vierde lid een nieuw lid ingevoegd, luidend als volgt:

«Op elke lijst behoren de twee eerstgeplaatsten van elke categorie, tot een verschillend geslacht.»

Art. 3

In artikel 11, § 1 van de wet van 19 oktober 1921 tot regeling van de provincieraadsverkiezingen, gewijzigd door de wet van 24 mei 1994, wordt tussen het voorlaatste en laatste lid een nieuw lid ingevoegd, luidend als volgt:

«Op elke lijst behoren de twee eerstgeplaatsten van elke categorie, tot een verschillend geslacht.»

Art. 4

Artikel 21*bis* van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement, ingevoegd door de wet van 24 mei 1994, wordt aangevuld met de volgende bepaling:

«Op elke lijst behoren de twee eerstgeplaatsten van elke categorie, tot een verschillend geslacht.»

Art. 5

In artikel 117*bis* van het Kieswetboek van 12 augustus 1982, ingevoegd door de wet van 24 mei 1994, wordt tussen het tweede en derde lid een nieuw lid ingevoegd, luidend als volgt:

«Op elke lijst behoren de twee eerstgeplaatsten van elke categorie, tot een verschillend geslacht.»

PROPOSITION DE LOI

Article premier

La présente loi règle une matière visée à l'article 77 de la Constitution.

Art. 2

À l'article 23, § 2, de la loi électorale communale coordonnée le 4 août 1932, article modifié par la loi du 10 avril 1995, un alinéa nouveau, rédigé comme suit, est inséré entre le troisième et le quatrième alinéa:

«Sur chaque liste, les candidats occupant les deux premières places de chaque catégorie sont de sexe différent.»

Art. 3

À l'article 11, § 1er, de la loi du 19 octobre 1921 organique des élections provinciales, modifié par la loi du 24 mai 1994, un alinéa nouveau, rédigé comme suit, est insérée entre les avant-dernier et dernier alinéas:

«Sur chaque liste, les candidats occupant les deux premières places de chaque catégorie sont de sexe différent.»

Art. 4

L'article 21*bis* de la loi du 23 mars 1989 relative à l'élection du Parlement européen, inséré par la loi du 24 mai 1994, est complété par la disposition suivante:

«Sur chaque liste, les candidats occupant les deux premières places de chaque catégorie sont de sexe différent.»

Art. 5

À l'article 117*bis* du Code électoral du 12 août 1982, inséré par la loi du 24 mai 1994, un alinéa nouveau, rédigé comme suit, est inséré entre les deuxième et troisième alinéa:

«Sur chaque liste, les candidats occupant les deux premières places de chaque catégorie sont de sexe différent.»

Art. 6

In artikel 14*bis* van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, ingevoegd door de wet van 24 mei 1994, wordt tussen het tweede en derde lid een nieuw lid ingevoegd, luidend als volgt:

«Op elke lijst behoren de twee eerstgeplaatsten van elke categorie, tot een verschillend geslacht.»

Art. 7

In artikel 11*bis* van de wet van 12 januari 1989 tot regeling van de wijze waarop de Brusselse Hoofdstedelijke Raad wordt verkozen, ingevoegd door de wet van 24 mei 1994, wordt tussen het tweede en derde lid een nieuw lid ingevoegd, luidend als volgt:

«Op elke lijst behoren de twee eerstgeplaatsten van elke categorie, tot een verschillend geslacht.»

Art. 8

In artikel 22*bis* van de wet van 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop de Raad van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, ingevoegd door de wet van 24 mei 1994, wordt tussen het tweede en derde lid een nieuw lid ingevoegd, luidend als volgt:

«Op elke lijst behoren de twee eerstgeplaatsten van elke categorie, tot een verschillend geslacht.»

Vera DUA.
Sabine DE BETHUNE.
Magdeleine WILLAME-BOONEN.
Bert ANCIAUX.
Martine DARDENNE.

Art. 6

À l'article 14*bis* de la loi ordinaire du 16 juillet 1993 visant à achever la structure fédérale de l'État, inséré par la loi du 24 mai 1994, un alinéa nouveau, rédigé comme suit, est inséré entre les deuxième et troisième alinéas :

«Sur chaque liste, les candidats occupant les deux premières places de chaque catégorie sont de sexe différent.»

Art. 7

À l'article 11*bis* de la loi du 12 janvier 1989 réglant les modalités de l'élection du Conseil de la Région de Bruxelles-Capitale, inséré par la loi du 24 mai 1994, un alinéa nouveau, rédigé comme suit, est inséré entre les deuxième et troisième alinéas :

«Sur chaque liste, les candidats occupant les deux premières places de chaque catégorie sont de sexe différent.»

Art. 8

À l'article 22*bis* de la loi du 6 juillet 1990 réglant le mode d'élection du Conseil de la Communauté germanophone, inséré par la loi du 24 mai 1994, un alinéa nouveau, rédigé comme suit, est inséré entre les deuxième et troisième alinéas :

«Sur chaque liste, les candidats occupant les deux premières places de chaque catégorie sont de sexe différent.»